

Білоцький С.Д. Юридичні аспекти проблеми формування міжнародних стандартів

*Білоцький Сергій Дмитрович,
к.ю.н., доцент кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Юридичні аспекти проблеми формування міжнародних стандартів

Міжнародне право, як будь-яка правова система має власну джерельну базу, в той же час важко визначити серед них місце такого явища, як «міжнародні стандарти». Особливе значення це питання має для галузей права, що формуються, зважаючи на відсутність в них єдиного кодифікаційного документу.

Відносно розуміння терміну «стандарти» в доктрині і практиці міжнародного права не існує певної однозначності. Більш того, на думку С.С. Юрьєв термін «міжнародні стандарти», що давно вже став звичним у політико-юридичному лексиконі і практиці, не має визначення ні в одному підручнику з теорії права чи міжнародного права, відсутнє і однозначне розуміння категорії «правові стандарти» [1, с. 182-183]. Видається, що така думка є певним максималізмом, зважаючи наприклад, на запропоновану К.О. Савчуком

дефініцію вважати міжнародними стандартами міжнародно-правові принципи і норми, які закріплюють стандартизовані правила поведінки суб'єктів міжнародного права в різних сферах міждержавного співробітництва [2, с. 615].

Загалом ми вважаємо за доцільне виділити кілька варіантів використання терміну «міжнародні стандарти» міжнародному праві. Першим з них є розробка на міжнародному рівні технічних параметрів і норм, що потім мають використовуватися на національному рівні [3, с. 13], які можна розглядати як «технічні стандарти». Ключовими універсальними організаціями в такій «технічній стандартизації» є Міжнародна організація по стандартизації (ІСО), Міжнародна електротехнічна комісія (ІЕЦ) та Міжнародний Союз Електрозв'язку (Міжнародний Телекомунікаційний Союз) (МЕС), на регіональному рівні діє Міждержавна рада зі стандартизації, метрології та сертифікації СНД, організації з стандартизації в ЄС (створюють європейські стандарти (EN) і т.п. Треба наголосити, що перші дві організації є неурядовими, але створені ними міжнародні стандарти використовуються на практиці.

Загалом, в міжнародних актах дається ряд визначень стандартизації та стандартів. ІСО – «встановлення і застосування правил з метою впорядкування діяльності в певній галузі на користь і за участю всіх зацікавлених сторін, зокрема, для досягнення загальної оптимальної економії при дотриманні функціональних умов і вимог техніки безпеки» [4, с. 24]. Своєю чергою ІКАО, згідно ст. 37 Чикагської конвенції (1944 р.) наділено в сфері цивільної авіації правом приймати міжнародні стандарти, хоча там і не розтлумачено цей термін. Приймати такі стандарти доручено Раді, яка для зручності іменує їх Додатками до цієї Конвенції (ст. 54, п. "e"). Лише наступні акти ІКАО дали визначення терміну «стандарти», так у резолюції А24-7 зазначено, що стандарт – це будь-яка вимога до фізичних характеристик, персоналу або правил, однакове застосування якого вважається необхідним для забезпечення безпеки або регулярності міжнародної аеронавігації та яке будуть дотримуватися учасники конвенції. У разі неможливості дотримання стандарту державою раді в обов'язковому порядку надсилається повідомлення у відповідності зі ст. 38. Іншою назвою, що використовується по відношенню до цих документів є

«авіаційні регламенти» [5, с. 8]. В рамках ЄС дано таке визначення стандартів – технічна специфікація, прийнята визнаним органом з стандартизації, для неодноразового або постійного застосування, дотримання яких не є обов'язковим, і які бувають в одній з таких форм: а) "міжнародний стандарт" – стандарт, прийнятий міжнародним органом з стандартизації; (b) "європейський стандарт" – стандарт, прийнятий Європейською організацією з стандартизації; (с) "гармонізований стандарт" – європейський стандарт прийнято на підставі прохання Комісії для застосування гармонізованого законодавства ЄС; (d) "національний стандарт" – стандарт, прийнятий національним органом з стандартизації [6, с. 19].

Міжнародні стандарти та рекомендації, розроблені цими організаціями, встановлюють показники, відповідні сучасним науково-технічним вимогам до якості, надійності, безпеки, та інших найважливіших властивостей і характеристик різних видів продукції, що є предметом міжнародної торгівлі, а також визначають уніфіковані методи і засоби випробувань і атестації матеріалів і товарів [7, с. 18].

Виходячи з їхньої імплементації в національне право технічні стандарти можна поділити на дві групи: 1. такі, що використовуються безпосередньо, без додаткової процедури імплементації (EN), та 2. ті, що починають діяти лише після проходження певної процедури національно-правової імплементації. Так, міжнародні стандарти ІСО, МЕК та ІЕС не мають статусу обов'язкових для всіх країн-учасниць. Будь-яка країна може застосовувати чи не застосовувати їх [8]. Своєю чергою, в рамках діяльності РЕВ було прийнято Конвенція про застосування стандартів РЕВ (1974 р.) [9], згідно якої Комісія з стандартизації РЕВ розробляла безпосередні спільні стандарти, які виконували подвійну роль – розроблялися і безпосередньо застосовувалися в першу чергу щодо продукції, що виготовлялася у відповідності з багатосторонніми та двосторонніми угодами, на об'єкти стандартизації міжгалузевого та загальногалузевого призначення, на вироби, що поставлялися за міжнародними угодами про спеціалізацію і кооперацію. По-друге, стандарти РЕВ могли безпосередньо застосовуватися в якості національного стандарту без змін і переоформлень, або

імплементувалися в кожній країні-члені окремими постановами урядів в якості національних стандартів [10-11]. В доктрині навіть було дано визначення цього виду стандартів – вид видань, що являє собою сукупність творів друку, об'єднаних спільністю ступеня нормативності, сферою дії і структурою і покликані встановлювати норми і технічні вимоги до стандартизованого об'єкту, необхідні і обов'язкові для регулювання народногосподарських і суспільних процесів на міждержавному рівні і затверджені відповідним органом [12, с. 171].

Щодо юридичної природи цих технічних стандартів, то висловлюються доволі різні думки. Наприклад, регламенти ІКАО розглядали в якості договору *sui generis*, оскільки ґрунтується на факті «мовчазної згоди держав з текстом міжнародного договору», що власне і робить процедуру вироблення регламентів подібною з процедурою підготовки проекту тексту міжнародного договору [13, с. 120-121]. З іншого боку, А.П. Мовчан вказував, що дуже чіткий нормативно-юридичний зміст різних процедур нормотворчості в рамках міжнародних організацій не дає підстав для «спроб надати деяким рішенням міжнародних організацій форми міжнародного договору особливого роду (*sui generis*)» [14, с. 26]. Тому, на думку Д.В. Бордунова схожість з міжнародними договорами закінчується на стадії розробки таких регламентів. В результаті виробляється узгоджена рекомендаційна норма стосовно того чи іншого правила, вимоги або процедури міжнародної аеронавігаційної діяльності. Правда, існує один виняток, що відноситься до правил польотів над відкритим морем, що мають по суті обов'язків характер (ст. 12 Чикагської конвенції) [15, с. 170-171].

Особливою є роль технічних стандартів в Угоді Світової організації торгівлі (СОТ) про технічні бар'єри у торгівлі (Угода ТБТ) [16, с. 128-145]. Хоча СОТ і не створює якоїсь нової системи технічних стандартів (їх мають розробляти в рамках існуючих міжнародних організацій) (п. 2.6), але закликає держави-члени приймати в якості технічних регламентів (державних стандартів) існуючі міжнародні стандарти, або розробляти власні регламенти з режимом не менш сприятливим ніж національний або для третіх країн (ст. 2).

Отже, безпосередньо в Угоді ТБТ не згадується який власне міжнародний орган може розробляти ці міжнародні стандарти. В той же час в Додатку 1 до Угоди ТБТ, це поняття роз'яснюється. По-перше встановлено, що терміни, що застосовуються в угоді є ідентичними використаним в Посібнику ІСО/ІЕЦ «Загальні терміни та їх визначення стосовно стандартизації та пов'язаної з нею діяльності» (Загальні терміни ІСО/ІЕЦ) (1991 р.), тобто без юридичного встановлення того, що міжнародні стандарти розробляють ІСО/ІЕЦ, встановлено відсилку до їхнього спільного документу, але, по-друге, проведено термінологічну різницю між технічними регламентами і стандартами на основі їхньої юридичної сили – перші є обов'язковими, другі – добровільними (в Загальних термінах ІСО/ІЕЦ просто зазначено, що стандарти бувають добровільні і обов'язкові). Такий поділ є в принципі аналогічним запровадженому в рамках ІКАО. В той же час, по-третє, в додатку 3 до Угоди ТБТ – Кодексі добросовісної практики з підготовки, прийняття і застосування стандартів, встановлено вимоги, які мають застосовувати держави-члени СОТ при розробці стандартів в рамках інших міжнародних організацій. Зрозуміло, що прийняття Кодексу є добровільною справою держав, але фактично цим встановлюється позиція (або воля) цих держав або їхніх юридичних осіб (якщо мова йде наприклад, про ІСО) в іншій міжнародній організації. Проте, на основі вимог Кодексу СОТ пропонує ще один розподіл міжнародних стандартів – на ті, що відповідають вимогам Кодексу і будуть міжнародними стандартами, та ті, що хоч і прийняті в рамках ІСО і інших повноважних організацій, але не будуть відповідати вимогам Кодексу та будуть вважатися «приватними стандартами» [17, с. 8].

Крім того, інша угода СОТ – Угода про санітарні та фітосанітарні заходи встановлює, що розробником міжнародних стандартів в рамках цієї угоди є Комісія з «Кодекс Аліментаріус» Міжнародного епізоотичного бюро та організації, що діють в рамках Міжнародної конвенції з карантину і захисту рослин, що регулюють питання безпеки харчових продуктів, здоров'я тварин і рослин (Преамбула).

Друге розуміння терміну «міжнародні стандарти» в міжнародному праві є менш конкретним і тяжіє до політичних вимог, і ми будемо характеризувати їх, як «політичні стандарти». В цьому сенсі загалом кажуть про міжнародні трудові стандарти (міжнародних стандартів трудових прав), міжнародні стандарти прав людини та стандарти прав членства в міжнародних організаціях. Пануючою в науці є думка вважати їх політичним зобов'язаннями. Так, І.І. Лукашук зазначав, що такі міжнародні стандарти не належать до сфери права [18, с. 254-255]. О.В. Беца вважає, що загалом міжнародні стандарти прав людини розуміються як закріплені в міжнародних нормах загально визнані положення, які встановлюють мінімальний обов'язковий «пори́г» забезпечення прав людини у демократичному суспільстві та визнають їх нормативний зміст на рівні національного законодавства [19, с. 10]. Цю думку більш конкретизує Ч. Амерасінгх, який вважає, що стандарти концепції прав людини є юридично обов'язковим мінімумом у ставленні до іноземців, який має бути виконаний навіть у випадку, якщо їх не треба дотримуватись відповідно до внутрішнього права [20, с. 279-280].

На противагу цьому, інші автори кажуть про суто міжнародно-правові категорії. Так, С.В. Черниченко зазначає, що «міжнародно-правові зобов'язання, що розвивають і конкретизують принцип поваги прав людини, часто називають міжнародними стандартами в галузі прав людини» [21, с. 391-392], які можуть бути універсальними і регіональними. Своєю чергою Д.Ю. Матвеев пише, що «для позначення комплексу норм, що утворюють право Ради Європи, застосовують також поняття "європейські правові стандарти", складовою частиною яких є "стандарти Ради Європи з прав людини", що відображають основні досягнення європейських держав у цій сфері» [22, с. 18]. На думку В. Дженкса міжнародні стандарти праці являють собою договірні зобов'язання держав, що втілюють основні права і свободи людини [23, с. 127-134]. На думку А.Є. Лакеева «в міжнародно-правових стандартах знаходять своє вираження і закріплення загально визнані норми і принципи міжнародного права... форми його існування можуть бути пов'язані як з міжнародно-правовим звичаєм, так і з міжнародним договором» [24, с. 11-12]. Ще більш

категоричні в своїх галузях, щодо суворості нормативності міжнародних стандартів М.М. Грекова і З.Б. Демічевої. Перша стверджує, що міжнародний трудовий стандарт – це сукупність існуючих норм і принципів у сфері трудових відносин, що закріплені в міжнародних договорах (конвенціях, угодах, пактах тощо), на базі яких визначаються зміст та обсяг певного права особи в сфері праці та які служать орієнтиром для розвитку національного трудового законодавства держави як учасниці цих договорів [25, с. 6, 9]. Друга каже про правові стандарти Ради Європи, як комплекс європейських договірних норм, що стосуються безпосередньо реалізації принципів і цілей організації (вони містяться в конвенціях, хартіях, протоколах), порушення яких, як і інших міжнародно-правових норм, передбачає міжнародно-правову відповідальність. При цьому дослідниця з одного боку відкидає вплив рекомендаційних актів органів Ради Європи (Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів) на формування стандартів організації, а з іншого вказує, що «рекомендаційні рішення КМРЄ і його комітетів експертів, ПАРЕ та її різних комісій впливають на створення і підтримку правових стандартів... рішення та постанови контрольного механізму Європейської конвенції про захист прав людини і основних свобод – Європейського суду з прав людини – хоча і не є джерелами правових стандартів РЄ... закріплюють правові позиції, які примушують держави коректувати своє національне законодавство і судову практику» [26, с. 8-13]. Аналогічними є і думки Ю.Є. Карлова і Д.Ю. Матвеева, які вважають, що стандарти Ради Європи включають в себе лише обов'язкові вимоги, що містяться в міжнародних конвенціях, укладених в рамках Ради Європи, що власне, дозволяє поставити знак рівності між стандартами та міжнародно-правовими нормами [27]. Своєю чергою Д.С. Попов вважає, що як окремий структурний елемент системи ознак членства в міжнародній організації існують «стандарти членства», які є міжнародно-правовими характеристиками і 1) в рівній мірі поширюються на учасників міжнародної організації і на всі держави, що претендують на членство; 2) конкретизують критерії членства і не суперечать їм; 3) закріплюються в прийнятих на основі установчих актів документах міжнародної організації або договорах держав-членів [28, с. 12].

Широкий підхід до розуміння політичних стандартів висловлює третя група авторів. Зокрема, М.Л. Ентін, Ю.Ю. Берестнев, С.І. Кузнецов включають до стандартів Ради Європи, як міжнародно-правові норми з конвенцій Ради Європи, так і їхнє тлумачення контрольними механізмами, існуючими в рамках організації, а також норми, що містяться в документах, прийнятих статутними органами Ради Європи (Комітетом міністрів, Парламентською асамблеєю, Конгресом місцевих і регіональних влад Європи) [29, с. 48; 30, с. 158; 31, с. 60; 32, с. 343]. Своєю чергою Є.В. Краснов каже про формування міжнародних стандартів трудових прав, які містяться в актах ООН, МОП, регіональних організацій (Ради Європи, Європейського Союзу та ін.) [33, с. 6]. На думку Д.М. Величко міжнародні трудові стандарти встановлюють акти міжнародних організацій та міждержавних об'єднань, які закріплюють міжнародні принципи, загальновизнані норми міжнародного трудового права [34, с. 11]. Більш зважену позицію серед цієї групи займає М.О. Баймуратов, який каже про міжнародні стандарти, як норми міжнародного права, які містяться в міжнародних договорах, проте розробляються вони державами в рамках міжнародних міжурядових організацій [35, с. 318].

На наш погляд під політичними стандартами радше варто розуміти рекомендаційні норми рішень міжнародних організацій, які створюють з метою задати шляхи розвитку для національних правових систем держав-членів. Вони є з одного боку – бажаним імперативом, але з іншого – ґрунтуються на узагальненій існуючій практиці.

Третє розуміння терміну «стандарти» пропонують в рамках міжнародного економічного права (МЕП). Так, на думку Д. Шварценберґера [36, с. 68] і О.О. Харчука [37, с. 108-118], під стандартами МЕП варто розуміти еволюційний перехід до принципу від міжнародного стандарту, який держави включають у своє внутрішнє право, що має на меті в договірній формі визначити права і обов'язки суб'єктів міжнародного економічного права. Це досягається за допомогою принципів-методів та норм-стандартів. Вони є своєрідними «трафаретами», способом правового регулювання відносин [37, с. 111], і в

підсумку можуть розумітися як аналоги режимів в міжнародному економічному праві.

Особливим різновидом стандартів можна вважати регламенти та директиви ЄС. Вони займають проміжне становище між технічними і політичними стандартами. Вони місять в собі, як політичний елемент і механізм свого прийняття, так і технічні параметри (наприклад, Директива 98/70/ЄС про паливні стандарти), що ставляться перед державами-членами і які мають бути досягнуті в конкретний проміжок часу. Вони мають ряд особливостей, так вони або можуть підлягати особливій імплементації чи трансформації, як директиви, або ж застосовуються безпосередньо в державах-членах, як регламенти.

Спільним для всіх цих типів стандартів є те, що вони приймаються в рамках діяльності міжнародних організації (не дивлячись на специфічність ЄС, що є по суті своєю міжнародною організацією, хоч і інтеграційного типу, як її власне і розглядають в рамках угод, укладених під егідою ООН – наприклад, ст. 305 та Додаток IX Конвенції ООН з морського права (1982 р.)).

Як приклад, застосування міжнародних стандартів, можемо розглянути екологічно орієнтовану енергетику (ЕОЕ). Існує ряд технічних стандартів, розроблених ІСО і ІЕЦ, що регулюють, зокрема, технічні аспекти будівництва вітрових турбін (ІЕС 61400 – 17 стандартів ІЕЦ), різних типів сонячних батарей і їхніх складових (ІЕС 61215, ІЕС 61646, ІЕС 61724, ІЕС 61727, ІЕС 61730, ІЕС 61829, 62108 і т.п. – 48 стандартів ІЕЦ і 8 стандартів ІСО), обладнання малих гідроелектростанцій (ІЕС 61116, ІЕС 62006, ІЕС 62270 – 21 стандарт) чи біопалива (ISO/CD 16559, ISO/DIS 17225, ISO/CD 17829, ISO/CD 17830, ISO/CD 18134 і т.п.), установки для перетворення енергією хвиль, припливу, течій (в Технічному комітеті 114 ІЕЦ в розробці 25 документів). Питання енергоефективності врегульовані в рамках окремої групи технічних стандартів (ISO 14000 – 10 рекомендацій) [38, с. 7]. Треба пам'ятати, що технічні стандарти ІСО не є юридично обов'язковими для держав-членів, вони можуть стати такими лише через процедуру видання відповідних національних стандартів з такими ж характеристиками. В той же час їхнє значення для

практичної діяльності, наприклад, в міжнародній торгівлі є суттєвим. Як ми згадували, ІСО є тим «компетентним органом», який визнається ВТО повноважним для розробки міжнародних стандартів, на основі «принципів ВТО», що мають застосовуватися в міжнародній торгівлі.

В той же час не врегульовано ключових проблем пов'язаних з виробленням політичних стандартів, що мають регулювати основні питання ведення національних політик в сфері ЕОЕ. Слушною видається думка, що в цьому випадку мова не буде йти неодмінно про певне обов'язкове правило, хоча правовий стандарт також не може бути чимось, що нагадує побажання. Ці не юридичні норми можуть служити базою для розробки міжнародних договорів, а також іноді сприяють становленню міжнародно-правових звичаєвих норм [39, с. 106-108]. Саме на вироблення таких стандартів, звичайно, продовжуючи регулювання технічних питань через прийняття технічних регламентів, має бути спрямована увага світового співтовариства.

Ключовою проблемою тут є відсутність повноважної міжнародної організації, щодо розробки таких стандартів. Тому відповідні функції бере на себе ряд організацій, що діють в суміжних сферах. Сама проблема політичних стандартів в ЕОЕ є пов'язаною з організацією технічних стандартів, що знайшло своє відображення в спільній діяльності міжнародних організацій, що діють в обох сферах стандартизації. Так, в 2007 р. ІСО та Міжнародне енергетичне агентство (МЕА) уклали спільний меморандум «Роль міжнародних стандартів у підвищенні енергетичної ефективності та просуванні відновлюваних джерел енергії». Цей документ передбачає, що співробітництво організацій має бути спрямовано на досягнення двох цілей. Перша, полягає в аналізі прогалин в існуючих міжнародних стандартах (відсутність стандартів, необхідних для вирішення нагальних проблем енергетики) і продовженні робіт за проектами стандартів, спрямованих на підвищення енергетичної ефективності і використанні відновлюваних видів енергії, в пропозиції можливої розробки нових стандартів, якщо встановлено явну відсутність необхідних документів. Допоміжну діяльність при цьому надаватиме ряд інших організацій, зв'язаних с сторонами меморандуму окремими угодами.

Наприклад, ІЕЦ, компетентна в питаннях міжнародної стандартизації в області електротехнології та електроніки.

Друга – передбачає перегляд діючих стандартів і проектів стандартів, з метою визначення тих сфер, де стандарти повинні бути просунуті далі, посилені або переорієнтовані на завдання державних політик в цих областях. ІСО і МЕА будуть також спільно працювати, щоб сприяти діалогу між посадовими особами, що визначають політику, і розробниками стандартів при виборі та встановленні пріоритетів областей, охоплених міжнародними стандартами, що підтримують енергетично ефективні технології і технології виробництва відновлюваної енергії і передову практику. Передбачалося, що початковий аналіз прогалин у стандартизації буде завершений в 2007 р. Надалі обидві організації будуть зосереджувати свою увагу на більш широкому вивченні областей, де міжнародна стандартизація повинна бути просунута, посилена або ініційована.

Обидві організації закликають глави держав підтримати і підвищити замученість національних зацікавлених учасників в міжнародну стандартизацію через національні організації з стандартизації та відповідні міжнародні об'єднання та форуми фахівців, що виробляють міжнародні угоди, аналогічні робочим угодам МЕА [40, с. 1-6].

Таким чином, коли ми говоримо про стандарти, які стосуються ЕОЕ треба враховувати кілька моментів. По-перше, ці стандарти розробляються під егідою міжнародних організацій. Відповідно не можна погодитися з думкою про їхню звичаєву природу в праві [37, с. 114]. По-друге, вони повинні містити в собі два найважливіших елементи: технічний і політичний. По-третє, враховуючи членство більшості країн в СОТ, ці стандарти мають враховувати вимоги Угоди СОТ про технічні бар'єри у торгівлі, а отже і недискримінаційний режим. По-четверте видається, що уніфікація, гармонізація, зближення законодавства виступлять механізмом для втілення міжнародних стандартів в національному праві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Юрьев С.С. Двойные стандарты как политико-правовая реальность: попытка теоретического осмысления / С.С. Юрьев // Российский ежегодник международного права. 2004. – М., 2005. – С. 182-185.
2. Савчук К.О. Стандарты міжнародні / К.О. Савчук // Юридична енциклопедія: в 6 томах. / Голова редкол. Шемшученко Ю.С. – Т. 5. – К., 2003. – С. 615.
3. Медведев А.М. Международная стандартизация. / А.М. Медведев. – М.: Издательство стандартов, 1988.
4. Управління якістю та сертифікацією продукції. Конспект лекцій / Укладач О.Г. Дегтяренко. – Суми: Вид-во СумДУ, 2008. – 79 с.
5. Васильев Н.И. Международные авиационные регламенты: юридическая природа и практическое применение: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1981. – 21 с.
6. Regulation (EU) № 1025/2012 Of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on European standardisation, amending Council Directives 89/686/EEC and 93/15/EEC and Directives 94/9/EC, 94/25/EC, 95/16/EC, 97/23/EC, 98/34/EC, 2004/22/EC, 2007/23/EC, 2009/23/EC and 2009/105/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Decision 87/95/EEC and Decision No 1673/2006/EC of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance) // OJ. – L 316. – 14.11.2012. – P. 12-33.
7. Бойцов В.В. Стандартизация и социалистическая экономическая интеграция. / В.В. Бойцов. - М.: Изд-во Стандартов, 1974. – 293 с.
8. Димов Ю.В. Метрология, стандартизация и сертификация: Учебник для вузов. 2-е изд. [Электронный ресурс] / Ю.В. Димов. – Режим доступа: <http://www.iworld.ru/attachment.php?barcode=978531800428&at=exc&n=0>.
9. Конвенция о применении стандартов Совета Экономической Взаимопомощи (1974 г.). [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/901700186>.
10. Общие сведения и задачи стандартизации. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.5857222.ru/108.html>.

11. СТ СЭВ 2826-80. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.prostroy.su/?articles/gost/read/99/print>.
12. Ельников М.П. Стандарты Совета Экономической Взаимопомощи как вид издания инструктивно-нормативной литературы. / М.П. Ельников. Дис. 05.25.04, кандидат филологических наук. – М., 1984. – 209 с.
13. Тункин Г.И. Теория международного права. / Г.И. Тункин – М.: Изд-во «Международные отношения», 1970. – 508 с.
14. Мовчан А.П. Организация Объединенных Наций и международный правопорядок (к 40-летию ООН) / А.П. Мовчан // Советский ежегодник международного права. 1985. М., 1986. – С. 11-34.
15. Научно-технический прогресс и актуальные вопросы международного права / Н.Н.Ульянова, А.А.Шишко, Е.Т.Рулько и др.; Отв. ред. Н.Н.Ульянова, А.А.Шишко. – К.: Наук, думка, 1990. – 212 с.
16. Угода про технічні бар'єри у торгівлі // Система світової торгівлі ГАТТ/СОТ в документах. – К., 2000. – С. 128-145.
17. ISO: "International Standards and "private standards". [Электронный ресурс]. – Geneva, 2010. – Р. 8. – Режим доступа: http://www.iso.org/iso/private_standards.pdf.
18. Лукашук И.И. Международное право. Особенная часть. / И.И. Лукашук. – М. : БЕК, 1997. – 290 с.
19. *Стан та шляхи гуманізації кримінального судочинства в Україні: Матеріали експертного дослідження / За заг. ред. О.В. Беци. – К.: Геопринт, 2005. – 82 с.*
20. Amerasinghe C.F. State Responsibility for Injuries to Aliens. / C.F. Amerasinghe. – Oxford: Clarendon Press, 1967. – 324 p.
21. Черниченко С.В. Теория международного права. Старые и новые теоретические проблемы. В 2-х т. / С.В. Черниченко. – Т. 2. – М.: НИМП, 1999. – 531 с.
22. Матвеев Д.Ю. Европейские правовые стандарты в правовой системе Российской Федерации: конституционно-правовой анализ. / Д.Ю. Матвеев. Автореф. канд. юрид. наук. - М., 2003. – 28 с.

23. Jenks C.W. Human Rights and International Labour Standards. / C.W. Jenks. – London: Stevens, 1960. – 398 p.
24. Лакеев А.Е. Международно-правовые стандарты как особый источник российского права. / А.Е. Лакеев. Спец. 12.00.01 — теория и история права и государства; история учений о праве и государстве. Автореф. Дис... кандидата юридических наук. – Махачкала, 2011. – 30 с.
25. Грекова М.М. Міжнародні трудові стандарти як основа вдосконалення трудового законодавства України. / М.М. Грекова. Автореф.... к.ю.н. Спеціальність: 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Х., 2009. – 21 с.
26. Демичева З.Б. Правовые стандарты совета Европы. / З.Б. Демичева. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. – М., 2006. – 218 с.
27. Матвеев Д.Ю. Европейские правовые стандарты в правовой системе Российской Федерации: конституционно-правовой анализ. / Д.Ю. Матвеев. Дис. канд. юрид. наук. - М., 2003.
28. Попов Д.С. Международно-правовые аспекты членства государств в Шанхайской организации сотрудничества. / Д.С. Попов. Спец. 12.00.10 – Международное право. Европейское право. Автореф. Дис. ... к.ю.н. – Казань, 2009. – 27 с.
29. Кузнецов С.И. Институциональная структура и источники права Совета Европы / С.И. Кузнецов // Конституционное право: восточно-европейское обозрение. - №1. – 2002. – С. 48-55.
30. Берестнев Ю.Ю. Стандарты Совета Европы и российская практика / Ю.Ю. Берестнев // Конституционное право: восточно-европейское обозрение. - №1. – 2003. – С. 158-159.
31. Калинина И.М. Право на свободные выборы / И.М. Калинина // Конституционное право: восточно-европейское обозрение. - №1. – 2002. – С. 56-62.
32. Европейское международное право. Учебник для ВУЗов. / Под ред. Колосова Ю.М., Кривчиковой Э.С., Савоськова П.В. – М.: Международные отношения, 2005. – 408 с.

33. Краснов Є.В. Основні трудові права: міжнародні стандарти і законодавство України. / Є.В. Краснов. Автореф.к.ю.н. Спец.: 12.00.03 - 12.00.05 - трудове право; право соціального забезпечення. – Од., 2008. – 22 с.
34. Величко Д.М. Джерела міжнародно-правового регулювання праці. / Д.М. Величко. Автореф.... к.ю.н. спец. 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Х., 2008. – 22 с.
35. Баймуратов М.О. Міжнародні зв'язки і стандарти в системі місцевого самоврядування України / М.О. Баймуратов // Муніципальне право України: Підручник /За ред. Погорілка В.Ф., Фрицького О.Ф. – К.: Юрінком-Інтер, 2001. – С. 315-350.
36. Schwarzenberger G. The Principles and Standards of International Economic Law / G. Schwarzenberger // Recueil des Cours de l'Academie de droit international. – 1966. – S. 66-90.
37. Харчук О.О. Специфіка природи стандартів міжнародного економічного права / О.О. Харчук // Український щорічник міжнародного права. 2008. – К., 2010. – С.108-118.
38. Попов В.А. Роль стандартизації в підвищенні використання возобновляемых источников энергии. [Електронний ресурс] / В.А. Попов. – М., 2010. - 12 с. – Режим доступу: <http://www.myshared.ru/slide/177337/>.
39. Демичева З.Б. Правовые стандарты Совета Европы / З.Б. Демичева // Обучение гражданственности и европейским стандартам в области прав человека. Материалы Международной конференции МГИМО (У), 21-22 сентября 2006 г. – Санкт-Петербург, 2007. – С. 105-114.
40. Роль международных стандартов в повышении энергетической эффективности и продвижении возобновляемых источников энергии [Електронний ресурс]. — МЭА. — 2007. — С. 1-6. Режим доступу: <http://www.iea.org/>

Білоцький С.Д. Юридичні аспекти проблеми формування міжнародних стандартів.

Стаття розглядає різні аспекти проблеми стандартів в міжнародному праві. Виявлено існування технічних та політичних стандартів. З'ясовано роль міжнародних організацій в формуванні міжнародних стандартів. В якості прикладу розглянуто формування міжнародних стандартів в сфері екологічно орієнтованої енергетики.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародні стандарти, міжнародно-правове регулювання енергетики

Bilockyi S. Legal aspects of the problem of the international standards formation

Article examines various aspects of the standards in international law. The existence of technical and political standards. The role of international organizations in shaping international standards. As an example, consider the establishment of international standards in the field of environmentally oriented energy.

Keywords: international law, international standards, international legal regulation of energy

Билоцкий С.Д. Юридические аспекты проблемы формирования международных стандартов

Статья рассматривает различные аспекты проблемы стандартов в международном праве. Обнаружено существование технических и политических стандартов. Выяснена роль международных организаций в формировании международных стандартов. В качестве примера рассмотрено формирование международных стандартов в сфере экологически ориентированной энергетики.

Ключевые слова: международное право, международные стандарты, международно-правовое регулирование энергетики